

Islannin anniskelutoiminnasta

Tauno A. Tuominen — Juhani Hakala

Pohjoismaat ovat tällä vuosisadalla edenneet alkoholikysymyksen hoidossa, osittain täyskiellon kautta, eriasteisiin monopolijärjestelmiin. Lievimässä muodossa tämä kehitys on ilmennyt Tanskassa, jossa vain viinan valmistus on monopolisoitu, sekin yksityiselle yritykselle.

On yllättävää todeta, että kieltöasennetta alettiin Islannissa toteuttaa niinkin aikaisin kuin vuonna 1900, jolloin astui voimaan alkoholijuomien valmistuskielto. Tätä täydennettiin kansanäänestyksen jälkeen vuonna 1909 tuontikiellolla. Vuoden 1915 alusta lähtien maassa oli voimassa täyskielto, vaikka varsinainen kieltolaki säädettiin vasta vuonna 1917.

Vuonna 1921 perustettiin valtion alkoholiliike (Afengisverzlun Ríkisins) hoitamaan alkoholin myyntiä teknillisiin ja teollisiin tarkoituksiin. Samalla ryhdyttiin kieltolakia varovasti purkamaan. Ensin sallittiin vuonna 1923 alle 21 tilavuusprosenttia alkoholia sisältävien viinien maahantuonti ja myynti muutamissa monopolin vähittäismyymälöissä. Sitten vuonna 1935 valikoima laajennettiin käsittämään myös väkevät juomat, samana vuonna annettiin yhdelle ravintolalle, Reykjavikin edustavimmalle hotellille, anniskeluoikeudet. Oluen valmistusta ja myyntiä ei tässäkään vaiheessa sallittu.

Alkoholikysymys oli pari vuosikymmentä voimakkaiden ristipaineiden alaisena, kunnes vuonna 1954 säädettiin väkijuomalaki, joka loi puitteet myymälä- ja anniskeluravintolaverkoston laajentamiselle. Samalla sallittiin oluen valmistus maassa oleville ulkomaisille puolustus-

joukoille ja vientiin ja annettiin ulkomaisille lähetystöille oikeus tuoda maahan olutta omaan käyttöön. Oluen vähittäismyyntiä ja anniskelua oman maan kansalaisille ei sallittu.

Islannin voimassa oleva alkoholilaki on vuodelta 1969 ja siihen on 1970-luvulla tehty muutamia muutoksia. Uusi laki ei ole muuttanut järjestelmän perusrakennetta.

Tässä artikkelissa tarkastellaan erityisesti Islannin anniskelutoimintaa. Tarkastelu nojautuu alkoholilainsäädäntöön, anniskelumääräyksiin ja tilastoihin sekä keskusteluihin valtion alkoholi- ja tupakkaliikkeen (Afengis- og Tobaksverzlun Ríkisins), oikeusministeriön ja ravintola-alan edustajien kanssa. Keskusteluissa saatuja tietoja on täydennetty omakohtaisin havainnoin Reykjavikissa elokuussa 1979.

Alkoholipolitiikan suuntaviivat ja keinot

Alkoholipolitiikka on määritelty eduskunnan (allting) vuonna 1969 säätämässä alkoholilaissa ja sen nojalla annetussa alkoholiasetuksessa. Alkoholilain tavoitteena on ehkäistä alkoholin väärinkäyttöä ja siitä aiheutuvia haittoja. Alkoholipoliittiset toimenpiteet kohdistuvat siis alkoholin väärinkäyttöä vastaan.

Pohjoismaiseen tapaan alkoholilakia toteuttaa maan hallitus, jonka piirissä alkoholiasiat jakautuvat kolmen ministeriön — valtiovarainministeriön, oikeusministeriön ja terveysministeriön — kesken.

Alkoholijuomien maahantuonti on monopolisoitu maan hallitukselle, mutta on

määrätty laissa valtion alkoholi- ja tupakkaliikkeen hoidettavaksi. Alkoholi-juomien valmistus on periaatteessa kielletty, mutta hallituksen poikkeusluvalla saadaan valmistaa yli 2,25 tilavuusprosenttia alkoholia sisältävää olutta edellä mainittuihin tarkoituksiin. Alkoholiliik-keellä on lupa valmistaa myös muita alko-holijuomia ja yksinoikeus alkoholijuomien vähittäismyyntiin sekä tukkumyyntiin ravintoloille, lääkäreille, teollisuudelle, valtion ylimmille elimille, kunnanjohtajille ja ulkomaiden lähetystöille.

Alkoholijuomien mainostaminen on kielletty. Liikennejuoppoutta pyritään ehkäisemään tiukoin säännöksin ja rangaistuksin.

Hallituksella on oikeus avata vähittäismyymälöitä, mutta ainoastaan kaupungeissa. Ennen vähittäismyymälän perustamista on asianomaisessa kunnassa järjestettävä kansanäänestys. Lupa myymälän perustamiseen voidaan antaa, jos äänestäneiden enemmistö on myymälän avaamisen kannalla. Päätös voidaan alistaa uuteen äänestykseen aikaisintaan kahden vuoden kuluttua, mikäli kolmannes äänioikeutetuista tai kunnallisvaltuuston enemmistö sitä vaatii. Samalla tavoin voidaan alistaa äänestykseen toiminnassa olevan myymälän lopettaminen. Yksittäiselle kansalaiselle myymäläkysymys ei ole ratkaiseva, koska alkoholin lähettäminen postitse tapahtuu hyvin joustavasti.

Kunnallinen kansanvalta toteutuu myös anniskeluverkoston osalta. Anniskeluluvat myöntää oikeusministeriö, mutta lupaa ei voida antaa, jos asianomaisen kunnan kunnallisvaltuuston päätös on kielteinen. Anniskelussa on kuitenkin takaportti: poliisimestari voi myöntää yhdistyksille tilapäisiä anniskelulupia joko yhdistysten huoneistoihin tai raittiusravintoloihin.

Alkoholijuomien vähittäismyyntihinnoista päättää maan hallitus, mutta oikeusministeriöllä on valta antaa ohjeet anniskeluhinnoittelusta.

Alkoholipolitiikan keinot noudattavat siten pohjoismaista linjaa:

Taulukko 1. Alkoholijuomien kulutus Pohjoismaissa asukasta kohti 1969—78, litraa 100 %:n alkoholia

	Islanti	Suomi	Ruotsi	Tanska	Norja
1969	2,16	4,21	5,56	6,07	3,33
1970	2,49	4,30	5,67	6,62	3,51
1971	2,68	4,72	5,55	7,16	3,69
1972	2,77	5,10	5,75	7,74	3,78
1973	2,85	5,60	5,54	8,40	3,88
1974	3,02	6,45	5,89	8,23	4,12
1975	2,85	6,19	6,04	9,09	4,34
1976	2,86	6,31	6,11	9,23	4,28
1977	3,08	6,38	5,81	8,91	4,39
1978	2,96	6,22	5,56	8,57	3,92

muutos-%

1969/78	+37,0	+47,7	±0	+41,2	+17,7
---------	-------	-------	----	-------	-------

— alkoholijuomien maahantuonti, valmistus ja vähittäismyynti on monopoli-soitu;

— alkoholijuomien anniskeluun vaaditaan virallinen lupa;

— yhteiskunta valvoo alkoholijuomien jakelua;

— kulutusta säädellään hintapolitiikalla;

— alkoholijuomien mainostaminen on kielletty;

— liikennejuoppoudesta rangaistaan ankarasti.

Alkoholipoliittinen ilmapiiri näyttää 1970-luvun loppupuolella hiukan keven-tyneen, ja lainsäädäntöön on tehty eräitä lievennyksiä. Toisaalta laki antaa oikeus-ministeriölle valtuudet alkoholin myynnin rajoittamiseen.

Alkoholijuomien kulutus

Henkilöä kohti laskettu alkoholijuomien kulutus (100 %:n alkoholina) on Islannissa selvästi pienempi kuin muissa Pohjoismaissa. Islannissa kulutus on kas- vanut kymmenessä vuodessa vajaalla lit- ralla Suomen lisäyksen ollessa samana aikana vajaat kaksi litraa ja Tanskan va- jaat kolme litraa. Norjan kulutus on kas- vanut runsaat puoli litraa ja Ruotsin on pysynyt samana. Tosin vertailuvuosien aikana kulutuksessa on tapahtunut hei- lahtelua (taulukko 1).

Taulukko 2. Alkoholijuomien kulutus juomaryhmittäin Pohjoismaissa yli 14-vuotiaasta asukasta kohti 1977, volyymilitroina

	Islanti		Suomi		Ruotsi		Tanska		Norja	
	l	muutos-% 77/69	l	muutos-% 77/69	l	muutos-% 77/69	l	muutos-% 77/69	l	muutos-% 77/69
väkevät juomat	8,42	+ 17,4	10,74	+93,5	9,43	+15,4	5,65	+ 65,2	5,86	+29,1
viinit	5,58	+128,7	5,72	+40,1	11,97	+64,4	15,05	+123,6	4,37	+49,7
olut	23,61	+ 47,8	67,43	+11,1	50,70	-24,4	149,64	+ 26,6	55,99	+27,7

Islantilaiset itse arvioivat kotipolton olevan lähes Norjan luokkaa — 20—25 % tilastoidusta kulutuksesta. Alkoholijuomien kotivalmistukseen tarvittavien laitteiden samoin kuin oluen ja viinien valmispakkausten kauppaa ei Islannissa ole vielä kielletty, mutta kieltoon tähtäävä lainmuutos on valmisteilla.

Väkevien juomien kulutuksessa islantilaiset ovat keskivertopohjoismaalaisia. Viinien kulutus asukasta kohti laskien on melko vähäistä. Suomi ja Islanti ovat viinien kulutuksessa samalla tasolla. Oluttahan Islannissa ei saa myydä. Suurin osa taulukosta 2 ilmenevästä oluesta on myyty maassa oleville amerikkalaisille joukoille. Todettakoon, että taulukon 2 luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia, koska eri juomaryhmien keskivahvuus saattaa jossain määrin vaihdella.

Suosituin juoma oli elokuussa 1979 suomalainen vieniin tarkoitettu mieto juomasekoitus, joka oli ohittanut islantilaisen oman viinan (Brennivin).

Väkevien alkoholijuomien osuus kokonaiskulutuksesta on Islannissa Pohjoismaiden suurin, 100 %:n alkoholina 78 % vuonna 1978. Islanti kuuluu siten pohjoismaisiin viinamaihin. Pohjoismaiden pääkaupunkien välillä tehdyn vertailututkimuksen mukaan islantilaiset eroavat muista pohjoismaalaisista sikäli, että he juovat kerralla enemmän ja että useimmat käyttökerrat johtavat päihtymiseen.¹ Reykjavikilaisilla on juomiskertoja vähemmän, mutta ne ovat rajumpia kuin

muissa Pohjoismaissa ja keskittyvät erityisesti viikonloppuihin.

Anniskelukulutuksesta ei ole tilastotietoja käytettävissä. Arvo-osuuksien perusteella arvioituna anniskelun osuudeksi kokonaiskulutuksesta (100 %:n alkoholina laskettuna) saadaan noin 10 % (Suomessa noin 25 %).

Alkoholijuomien jakeluverkosto

Islannin 223 000 asukkaan käytössä on yhdeksän alkoholimyymälää, joista kolme sijaitsee Reykjavikissa ja loput muissa kaupungeissa.

Koko maassa on 31 ravintolaa, joista yhdellä opiskelijaravintolalla on oikeus tarjoilla vain mietoja alkoholijuomia. Ravintoloista 15 sijaitsee 84 000 asukkaan Reykjavikissa. Koko maassa on 7 200 asukasta ravintolaa kohti, kun vastaava luku on Suomessa 3 145.

Ravintoloissa on keskimäärin 334 asiakaspaikkaa eli ravintolat ovat lähes kaksi kertaa niin suuria kuin Suomessa. Tämä johtuu siitä, että Islannissa ei ole pieniä pubeja, kortteliravintoloita eikä pieniä ruokaravintoloita. Toisaalta esimerkiksi Reykjavikissa on useita suuria tanssiravintoloita, joissa saattaa olla jopa 9—10 ”baaria” (jakelupistettä).

Jakeluverkostoa täydentää se, että alkoholijuomia toimitetaan myös postitse nopeasti ja joustavasti.

Alkoholijuomien mainontakiellon perusteella esim. alkoholimyymälöiden ulkopuolella ei saa olla alkoholimonopolin nimeä. Alkoholimonopoli ei myöskään harjoita minkäänlaista kuluttajavalistusta.

¹ Helgason, Tomas: Alkoholvaner i Island. Beskrivelse og sammenligning med det øvrige Norden. Alkohol och Narkotika 72(1978):1, 17—27.

Islannin alkoholilain mukaan väkevien juomien anniskeluoikeudet voi myöntää ja alkoholimyymälöitä perustaa vain kaupunkiin. Anniskelulupia voidaan kuitenkin myöntää myös maaseudulle, mutta vain turistikaudeksi eli 1. 6.—30. 9. väliseksi ajaksi.

Lain mukaan oikeusministeriö voi myöntää anniskeluluvan, kun seuraavat edellytykset on täytetty:

a) Ravintolassa on oltava tarjolla ruokaa ja runsas valikoima alkoholittomia juomia kohtuulliseen hintaan.

b) Ravintolan tulee olla ensimmäisen luokan ravintola huoneiston, ruoka- ja juomatarjoilun sekä palvelun suhteen.

Kolmimiehinen lautakunta tarkastaa, täyttääkö ko. ravintola jälkimmäisen ehdon. Lupa voidaan myös korvauksetta peruuttaa, jos ravintola ei täytä em. edellytyksiä. Lautakuntaan kuuluu yksi raittiusneuvoston ja yksi ravintoloitsijoiden edustaja sekä oikeusministeriön nimeämä puheenjohtaja.

Ravintolaelinkeinon edustajien mukaan Islannin ravintoloiden suhteellisen pieni määrä ei johdu siitä, etteikö alalle olisi pyrkijöitä, vaan siitä, että ravintoloille asetetut vaatimukset ovat liian tiukat ja niitä on vaikea täyttää. Esimerkiksi Reykjavikissa on pieniin grilliravintoloihin yritetty hankkia oikeus anniskella mietoja viinejä, mutta yksikään ravintola ei ole lupaa saanut.

Oikeusministeriön on ennen anniskeluoikeuksien myöntämistä hankittava kunnallisvaltuuston lausunto. Lupaa ei voida myöntää, jos kunnallisvaltuusto on asettunut kielteiselle kannalle.

Anniskelulupia ei myönnetä tarveharkinnan perusteella. Kaikki ne ravintolat, jotka läpäisevät kolmimiehisten lautakunnan tarkastuksen ja joita kunnallisvaltuustot ovat puoltaneet, saavat anniskeluoikeudet. Luvat myönnetään neljäksi vuodeksi kerrallaan. Lautakunta käy ravintoloissa keskimäärin 1—2 kertaa vuodessa, ja sen lausunnosta riippuu, saako ravintola anniskeluluvan seuraavaksi ne-

livuotiskaudeksi.

Anniskelulupa voidaan myöntää lyhyemmäksikin ajaksi, jos halutaan seurata, saadaanko ravintolassa havaitut epäkohdat poistetuksi. Luvan voimassaoloaika voidaan lyhentää ilman korvausta, jos ministeriö katsoo tähän olevan erityisiä perusteita.

Edellä mainittujen anniskeluoikeuksien lisäksi voi poliisimestari myöntää tilapäisiä anniskelulupia, jotka oikeuttavat anniskelemaan alkoholijuomia yhdistyksen jäsenille ja heidän vierailleen. Lupaa ei saa myöntää, jos siitä aiheutuu taloudellista hyötyä yhdistykselle tai sen yksityisille jäsenille. Ravintola-alan edustajien mukaan tilapäisiä lupia myönnetään Reykjavikissa viikonloppuisin keskimäärin kymmenen. Kun koko kaupungissa on 15 ravintolaa, tilapäiset luvat merkitsevät melkoista anniskelukapasiteetin lisäystä. Tästä syystä on ymmärrettävää, että ravintoloitsijat toivovat enemmän kilpailua, mutta yhtäläisin ehdoin.

Anniskelumääräykset

Anniskeluoikeuksien saannissa esiintyvät vaikeudet, oluen puuttuminen ja anniskeluaikaa koskevat ankarat säännökset rajoittavat anniskelutoimintaa Islannissa ehkä enemmän kuin alkoholilain säännökset muissa Pohjoismaissa (ilmeisesti Grönlantia lukuun ottamatta, jossa 1. 8. 1979 alkoi tiukka alkoholikaupan säännöstely).

Oikeusministeriön antaman asetuksen mukaan anniskelu on sallittu lauantaisin, sunnuntaisin ja yleisinä vapaapäivinä klo 12.00—14.30. Muina päivinä anniskelu on siihen aikaan sallittu ainoastaan ruokailijoille, ruokapöytään tai ennen ruokailun alkua baariosastossa klo 12—13. Kaikkina viikonpäivinä anniskelu on sallittu klo 18.00—23.30. Hotellivieraiden huoneisiin on lupa tarjoilla alkoholia myös klo 14.30—18.00.

Huvi- ja tanssitilaisuuksissa, jotka alkavat perjantai- tai lauantai-iltana tai yleensä vapaapäivän aattoiltana, saadaan kuitenkin anniskella klo 2.30:een ja ravin-

tolat on suljettava klo 3 yöllä. Muina viikonpäivinä anniskelun tulee päättyä klo 00.30 ja ravintolat on suljettava klo 1 yöllä.

Jatkoikaan tarvitaan poliisimestarin antama lupa aina, mikäli tilaisuus kestää kauemmin kuin klo 23.30:een. Poliisimestari voi myös myöntää alkoholitarjoiluun luvan muuna kuin edellä mainittuna aikana, mikäli siihen on erityistä syytä.

Suuren kirkkopyhän ensimmäisenä päivänä, jouluaattona ja pitkäperjantaina saadaan tarjoilla ainoastaan pöytäviiniä ruoan kera tavallisina ateriatuokoina klo 12.00—13.30 ja 19.00—21.00.

Aikaisemmin oli kaikkien alkoholijuomien anniskelu keskiviikkoisin täysin kielletty, mutta tämä kieltokumottiin 16. 7. 1979.

Väkevien juomien perusannos on 3 cl ja väkevien viinien 6 cl. Asiakkaan toivomuksesta voidaan ko. perusannos anniskella moninkertaisena. Miedot viinit anniskellaan yleensä pulloittain.

Asiakkaan mukanaan tuomien alkoholijuomien nauttiminen anniskelupaikassa on kielletty. Sitä vastoin ei ole kiellettyä nauttia omia alkoholijuomia hotellihuoneissa. Ravintolassa anniskeltuja alkoholijuomia ei saa viedä pois anniskelupaikasta.

Alkoholijuomia ei saa anniskella henkilölle, joka on alle 20-vuotias. Tarjoilijan tulee varmistua asiakkaan iästä, mikäli on syytä epäillä, ettei tämä ole 20 vuotta täyttänyt. Asiakkaan on tällöin todistettava ikänsä esittämällä passi tai muu pätevä henkilötodistus. Alle 18-vuotiaat eivät saa olla ravintolassa klo 20 jälkeen illalla, elleivät he ole vanhempiensa tai aviopuolisonsa seurassa.

Alkoholijuomien anniskelu päihtyneille on kielletty. Selvästi alkoholin vaikutuksen alaisena olevia ei ole lupa päästää anniskelupaikkaan. On rangaistavaa anniskella lentäjille, autonkuljettajille ja laivapäällystölle, kun nämä ovat työssä (työvuorossa).

Alkoholijuomia saadaan anniskella vain käteismaksua vastaan eikä niistä ole lupa myöntää alennusta.

Salakuljetettujen juomien käytön estämiseksi varustetaan ravintoloille myytävät alkoholijuomapullot tarralla, jossa on anniskelupaikkaa tarkoittava lyhenne V.H. ja monopolin tunnus.

Alkoholijuomien mainontakielto koskee myös ravintoloita.

Ravintoloissa tapahtuvalle anniskelulle on vahvistettu enimmäishinnat, jotka ovat samat kaikissa ravintoloissa.

Alkoholin anniskelua harjoittavien ravintoloitsijoiden on huolehdittava siitä, että anniskelu ja käyttäytyminen ovat hyvien tapojen mukaisia.

Alkoholijuomien anniskelu itsepalveluna on sallittua. Anniskelua ei ole sidottu ruokailuun iltaisin eikä viikonloppuina eikä väkevien juomien osalta ole olemassa laimennuspakkoa. Iltaisin ei ole pakko jatkaa ruoan tarjoilua anniskeluajan päättymiseen saakka.

Anniskelun valvonta

Lain mukaan poliisiviranomaisten tulee tarkkaan valvoa ravintoloita, joilla on oikeus anniskella alkoholijuomia. Lisäksi valvontaa suorittavat erityiset ravintolataarkastajat, jotka oikeusministeriö nimitää poliisimestarin ehdotuksesta. Esimerkiksi Reykjavikissa on neljä poliisipäällikön alaista ravintolataarkastajaa. Ohjeiden mukaan heidän tulee valvoa erityisen tarkasti, ettei alkoholijuomia anniskella alaikäisille eikä päihtyneille ja että aukio-oloaikoja noudatetaan.

Tarkastajien tulee toimia läheisessä yhteistyössä poliisin ja em. kolmimiehen lautakunnan kanssa. Yleisimmät havaitut epäkohdat ovat anniskelu anniskeluajan loppumisen jälkeen ja sallittujen asiakasmäärien ylitykset.

Poliisimestari antaa ravintoloille yksityiskohtaisia toimintaohjeita. Hän voi kieltää anniskelun tai sulkea alkoholi-myymälän ilman ennakkovaroitusta ”lyhyemmäksi tai pidemmäksi ajaksi”, milloin siihen on erityistä syytä. Päätöksestä voi valittaa oikeusministeriölle. Toisen lainkohdan mukaan anniskelulupa voidaan peruuttaa tilapäisesti tai lopullisesti,

jos ravintolassa havaitut epäkohdat ovat vakavia tai toistuvia.

Alkoholilain mukaan ravintolat itse kustantavat valvontansa eli niiltä peritään valvonnasta viranomaisille aiheutuneet kulut.

Lopulliset peruutukset ovat hyvin harvinaisia. Esimerkkinä lievemmistä toimenpiteistä voidaan mainita seuraavan tyyppinen poliisimestarin päätös: "Koska teillä oli eilen 20 asiakasta liikaa, suljette ensi lauantaina kello 23.00."

Ravintolatarkastuksen tehosta saimme käytännössä hiukan ristiriitaisen kuvan. Toisaalta esimerkiksi ravintoloiden suorittama ikäkontrolli vaikutti ehdottoman tehokkaalta. Toisaalta taas monet asiakkaat tulivat varsinkin viikonloppuina ravintolaan varsin myöhään ja näyttivät jo "pohjustaneen" ravintolaan tuloaan. Tämä ei tuntunut estävän sisäänkäyntiä. Viikonloppuisin tanssiravintolat olivat aivan täynnä pikkutunneille saakka. Saleissa oli varsin levotonta, koska suuri osa yleisöä kulki lasi kädessä osastosta ja kerroksesta toiseen.

Viikonloppuna oli Reykjavikin keskustan kaduilla yöllä runsaasti nuoria, joista osa oli päihtyneitä. Sitä vastoin kaduilla ei näkynyt lainkaan rappioalkoholisteja. Kun sairaanhoito on Islannissa ilmaista, alkoholitit hoidetaan sairaaloissa. Arvion mukaan psykiatrisissa sairaaloissa hoidettavista miehistä 60 % on hoidossa alkoholin liikkäytön vuoksi.

Anniskeluhinnoittelu

Oikeusministeriön antamassa asetuksessa on vahvistettu anniskeluhinnoittelun periaatteet. Niiden mukaan anniskeluravintolalla on lupa lisätä enintään 45 % alkoholin ostohintaan, kun alkoholia myydään puoli- tai kokopulloissa. Myynnin tapahtuessa pienemmissä erissä anniskeluravintolalla on lupa lisätä enintään 75 % ostohintaan. Alkoholimonopolin tulee valmistaa anniskeluravintoloille anniskeluhinnasto, joka on pidettävä asiakkaiden saatavilla.

Edellä esitetyin perustein määräyty-

neeseen hintaan saadaan lisätä ainoastaan palvelupalkkio ja liikevaihtovero. Palvelupalkkio on 15 % ostohinnan ja anniskelukorvauksen summasta, ja palvelupalkkion sisältävään hintaan lisätään vielä liikevaihtoverona 20 %. Siten Islannissa tarjoiluhenkilökunta ei saa periä palvelupalkkiota liikevaihtoverosta kuten Suomessa.

Hinnoitteluohje johtaa käytännössä siihen, että miedoissa viineissä anniskelukorvaukseksi muodostuu 45 % ostohinnasta ja väkevissä juomissa ja väkevissä viineissä 75 % ostohinnasta. Prosenttijärjestelmä sinänsä lieenee ainoa mahdollisuus maassa, jossa inflaation vuosivauhti on jopa 80 %.

Esimerkkejä hinnoittelusta: Väkevä juoma -annoksesta, jonka ostohinta on 10 mk, saa ravintola anniskelukorvauksena 7,50 mk, tarjoilija palvelupalkkiona 2,63 mk ja valtio liikevaihtoverona 4,02 mk, joten anniskeluhinta asiakkaalle on 24,15 mk eli noin 2,5-kertainen ostohintaan verrattuna. Vastaavasti viinipullosta, jonka ostohinta on 100 markkaa, ravintola saa 45 mk, tarjoilija 21,75 mk ja valtio 33,35 mk, ja kokonaishinta on ostohintaan nähden kaksinkertainen eli 200,10 mk. Laskelma osoittaa enimmäishinnan muodostumisen, ja enimmäishinnat ovatkin käytössä kaikessa anniskelussa.

Alkoholijuomat myydään ravintoloille samaan hintaan kuin vähittäismyynnissä. Toimitukset tapahtuvat Reykjavikista kaikkialle muualle maahan paitsi Akureyriin, jossa paikallinen myymälä toimittaa alkoholijuomat ravintoloille. Alkoholimonopoli määrää ravintoloiden maksuehdot. Tällä hetkellä ravintolat saavat kuukauden ostoja vastaavan luoton pankkitakuuta vastaan. Maksu on suoritettava seuraavan kuukauden ensimmäisen viikon aikana eikä vuoden vaihteessa saa esiintyä velkasaldoa.

Taulukossa 3 verrataan Islannin ja Suomen anniskeluhintoja elokuulta 1979. Suomen hinnat ovat enimmäishintoja noin 98 %:ssa ravintoloista. Islannin hinnat ovat käytössä kaikissa ravintoloissa. Islannissa on tapana esittää anniskeluhin-

Taulukko 3. Tarjoiluhintojen vertailua Islannin ja Suomen välillä elokuussa 1979 (ml. palvelupalkkio ja liikevaihtovero)

	Islanti mk	Suomi mk
viina, kotim. valmiste, 4 cl	11,30	7,10
votka, ulkom. pullote, 4 cl	14,55	9,50
skotl. viski, alkuper. pullote, 4 cl	14,75	9,30
konjakki, alkuper. xxx, 4 cl	18,20	14,90
likööri, ulkom. pullote, 4 cl	9,60	9,60
väkevä viini, ulkom. pullote, 4 cl	4,70	4,30
mieto viini, alkuper.		
espanjalainen, 1/1 p	49,10	44,10
mieto mallasjuoma, 1/3 lp	6,30	4,45
virvoitusjuoma, 1/3 lp	7,00	4,45

nat asiakkaille palvelurahoineen ja liikevaihtoveroineen ns. kokonaishintana. Lopullisesta hinnasta laskettuna palvelupalkkio on 10,87 % ja liikevaihtovero 16,67 %. Suomessa on tapana esittää anniskeluhinta asiakkaalle ilman palvelupalkkiota. Tässä taulukossa kuitenkin palvelupalkkio sisältyy hintoihin. Sen osuus kokonaishinnasta on 12,3 % ja liikevaihtoveron 14 %.

Vertailu osoittaa, että Islannissa viinan ja viskin anniskeluhinnat ovat 50–60 % korkeammat kuin Suomessa. Konjakit ovat noin 20 % kalliimpia kuin Suomessa, mutta likööreissä ei ole hintaeroa. Viinit ovat noin 10 % kalliimpia kuin Suomessa. Anniskelun rakenteen huomioon ottaen voidaan Islannin hintatason arvioida olevan lähes 40 % korkeampi kuin Suomen.

Alkoholittomia viinejä tarjoillaan Islannissa halvempaan hintaan kuin Suomessa, mutta miedon mallasjuoman ja virvoitusjuomien hinnat ovat 40–50 % kalliimmat kuin Suomessa.

Anniskelukorvaus muodostuu Islannissa vanhakantaisen prosenttijärjestelmän mukaan ja korvauksen raha-arvo riippuu siis juoman ostohinnasta ja juomaryhmästä. Kun islantilaisien ravintoloiden saamia anniskelukorvauksia verrataan Suomen hinnoittelujärjestelmän mukaisiin korvauksiin, todetaan juomaryhmittäin melkoisia eroja. Esimerkiksi votkan ja viskin rahamääräinen korvaus on Islannissa 45–50 % suurempi kuin Suomes-

sa, ja kotimaisen viinan osalta vain noin 20 % suurempi. Konjakin anniskelukorvaus on Islannissa jopa 68 % suurempi kuin Suomessa. Sitä vastoin likööreissä ja väkevissä viineissä suomalaisen ravintolan rahamääräinen korvaus pääsee voiton puolelle, ja mieto viini -esimerkissä Suomen korvauksen rahamäärä ylittää Islannin vastaavan 23 %:lla.

Vaikka anniskelukulutuksesta ei ole käytettävissä tilastotietoja, voidaan saatujen selvitysten perusteella päätellä, että ravintoloissa juodaan etupäässä väkeviä juomia. Tästä syystä anniskelukorvauksen rahamäärä juomayksikköä kohti on Islannissa keskimäärin noin neljänneksen suurempi kuin vastaavaa yksikköä kohti Suomessa.

Anniskelukorvauksen erot selittyvät osittain myös sillä, että vähittäismyyntihinnoissa on huomattavia eroja Islannin ja Suomen välillä. Esimerkiksi votka ja viski ovat Islannissa vähittäismyyntissä noin 50 % kalliimpia kuin Suomessa, kun taas konjakki on 10 % halvempaa ja mieto viini 15 % kalliimpaa kuin Suomessa.

Ravintoloiden myynti ja myynnin rakenne

Islannin talouselämä on pitkään ollut suurissa vaikeuksissa. Inflaatio on edennyt 50 %:n — jopa 80 %:n — vuosivauhtia ja devalvaatiot ovat seuranneet toinen toistaan. Osittain tästä syystä ravintoloiden myynnin rahamäärien vertailu on varsin epävarmaa. Toisaalta Islannissa ei myöskään tehdä tilastoja ravintoloiden myynnistä, joten tämäkin vielä vaikeuttaa vertailua.

Eri lähteistä saatua tietoa kokoamalla voidaan islantilaisen ravintolan kokonaismyynniksi vuonna 1978 arvioida keskimäärin 2,3 Mmk, kun suomalaisen anniskeluravintolan keskimääräinen myynti samana vuonna oli 1,8 Mmk. Tässä yhteydessä on syytä muistaa, että islantilainen ravintola on keskimäärin kaksi kertaa niin suuri kuin suomalainen.

Islannissa ravintolat jakautuvat myynnin rakenteen puolesta kahteen toisistaan

jyrkästi poikkeavaan ryhmään. Islannisahan on perusvaatimuksena ensiluokkainen keittiö. Toisessa ryhmässä ruoan tarjoilu muodostaa yli puolet myynnistä. Toisessa ryhmässä, tanssiravintoloissa, ruoan myynti on sivuasiasia ja pääosan tarjoilusta muodostavat väkevät juomat, joita nautitaan virvoitusjuomilla laimennettuina.

Islannissa ravintolat keräävät lisäksi huomattavan määrän tuloja pääsymaksuilla, kun taas Suomessa pääsymaksutulojen osuus on verrattain vähäinen. Tanssiravintoloilla on Islannissa oikeus periä pääsymaksua perjantaina ja lauantaina enintään 600 kr (8,40 mk) ja muina päivinä enintään 500 kr (7 mk); käytännössä peritään juuri nämä enimmäismäärät. Sitä vastoin ravintola, jonka ohjelma käsittää vain musiikkia, perii pienempää pääsymaksua, esim. 200 kr (2,80 mk). Ravintola, joka järjestää tanssia, ohjelmaa tai musiikkia, joutuu maksamaan huviveroa 15 kr/henkilö (0,21 mk). Muina veroina pääsymaksusta menee noin kolmannes valtiolle. Tarjoiluhenkilökunta ei saa palvelurahaa pääsymaksuista. Ravintolat eivät peri Reykjavikissa maksua vaatteiden säilytyksestä.

Lopputoteamukset

Islannin alkoholioloja sävyttävät samantapaiset ristipaineet kuin muissakin Pohjoismaissa ehkä Tanskaa lukuun ottamatta. Toisaalta niihin ovat vaikuttamassa jyrkän kielteisesti alkoholiin suhtautuvat raittiuspiirit ja toisaalta kansalaisten omaehtoista vastuuta korostavat piirit.

Käytännön alkoholisioita hoitamaan on laissa määrätty valtiollinen laitos, valtion alkoholi- ja tupakkaliike. Sen tehtävänä on hoitaa alkoholijuomien valmistus, maahantuonti, vähittäismyynti ja tukkumyynti. Alkoholimonopolilla ei ole itsenäistä päätäntävaltaa alkoholipolitiikkaa koskevissa kysymyksissä, mutta käytännössä se voi neuvottelevana osapuolena vaikuttaa myös alkoholipolitiikkaan, esim. hintakysymyksiin.

Kunnallisten kansanäänestysten jär-

jestäminen alkoholijuomien vähittäismyyntin osalta ja kunnallisvaltuustojen päätösvalta anniskelun osalta takaavat väestölle riittävän vaikutusmahdollisuuden alkoholijuomien jakelua koskevissa kysymyksissä.

Anniskelukapasiteetin lisäämisessä ei sovelleta tarveharkintaa. Tämä tekee ravintolaverkoston laajenemisen jossakin määrin sattumanvaraiseksi. Toisaalta poliisimestarin valtuudet myöntää tilapäisiä oikeuksia heikentävät ravintoloiden toimintaedellytyksiä.

Kansalaisia pyritään suojelemaan anniskelun aiheuttamilta vaaroilta tiukkaa linjaa noudattavin anniskelumääräyksin. Anniskeluaikaa koskevalla säännöksillä alkoholin käyttöä rajoitetaan ravintoloissa päiväsaikaan. Sama koskee eräitä suuria juhlapyyhiä. Vähäistä kehitystä anniskelulle myönteisempään suuntaan on kuitenkin tapahtunut. Vuonna 1979 kumottiin keskiviikkopäivää koskenut anniskelukielto, ja samalla sallittiin alkoholijuomien nauttiminen ravintoloissa vapaapäiviä edeltävinä iltoina aina aamutunneille saakka. Tämä ei ole aivan ongelmatonta, mutta alkoholiongelmat lienevät vielä suurempia tilapäisessä anniskelussa ja kokonaan ilman anniskelulupaa toimivissa huvittelupaikoissa.

Anniskeluhinnoittelussa käytössä oleva yksinkertainen prosenttijärjestelmä tuottaa ravintoloille automaattisesti lisää anniskelukorvausta sitä mukaa, kuin alkoholijuomien vähittäismyyntihinnat seuraavat inflaatiokehitystä. Samanlaisen kustannusvyöryn takia ravintolaelinkeino kuitenkin toimii varsin ahtaisissa puitteissa. Kun koko kansantalous on suurissa vaikeuksissa, ei ravintolaelinkeinoakaan ole valoisampia aikoja näköpiirissä.

Islannin alkoholilainsäädäntö estää oluen vähittäismyyntin ja anniskelun maassa. Olutkysymyksestä keskustellaan runsaasti, mutta mitään muutosta ei ole ainakaan lähiaikoina odotettavissa.

Tiukalla rajoituspolitiikalla on tilastoitu kulutusmäärä, noin kolme litraa 100 %:n alkoholia asukasta kohti, saatu Islannissa

pysymään Pohjoismaiden matalimpana. Anniskelukulutus asukasta kohti näyttää jäävän noin neljännekseen Suomen tasosta. Sitä vastoin tilastoimaton kulutus lienee varteenotettavaa luokkaa eli ainakin kaksinkertainen ravintolakulutukseen verrattuna. Kun käyttökertaa kohden kulutetut alkoholimäärät ovat varsin suuria, alkoholin vaikutus näkyy katukuvassa ja osittain jopa ravintoloissa viikon-

loppuisin.

Pohjoismaiset kokemukset ovat osoittaneet, että alkoholikysymyksen hoitaminen on vaikeata hallinnollisin keinoin. Islannissa tätä vaikeutta lisää vielä se, että alkoholimonopolille ei ole annettu alkoholipoliittisia valtuuksia ja että alkoholipoliitikan hoito on hajautettu ehkä liian laajalle valtionhallintoon.

Alkoholipoliitikka Vol. 45:14—22, 1980